

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 32.051.112
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1*

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Зборівського Юрія-Антонія Ярославовича
на тему: «Цивільно-правове регулювання трансплантації
анатомічних матеріалів людини»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Стрімкий розвиток медичної науки і технологій висунув на перший план безліч біоетичних, соціологічних і правових дилем. Однією з найбільш актуальних і суперечливих сфер сучасної медицини є трансплантація анатомічних матеріалів людини. Цей спосіб лікування, який рятує життя багатьох людей, водночас зумовлює велику кількість правових проблем, які необхідно вирішити, щоб забезпечити права і безпеку усіх сторін, що беруть участь в цих відносинах. Потреба в анатомічних матеріалах людини, включаючи органи, тканини і клітини, зростає з кожним днем. Існує нагальна необхідність в тому, щоб цивільне законодавство забезпечило надійну основу для регулювання особливостей зберігання, розподілу та трансплантації цих матеріалів.

Відносини з трансплантації виникають між медичним закладом, донором та реципієнтом. Процес трансплантації підлягає державному регулюванню та контролю, включаючи отримання спеціальних ліцензій та дозволів для проведення таких медичних процедур. Законодавство визначає вікові обмеження, критерії відбору донорів та реципієнтів, а також встановлює як договірну, так і деліктну цивільно-правову відповідальність.

Трансплантація здійснюється шляхом надання медичної послуги, яка включає в себе комплекс заходів, починаючи від підготовки донора та реципієнта, проведення операції трансплантації, та закінчуючи подальшим спостереженням та післяопераційною допомогою. Учасники мають право на конфіденційність медичних даних, інформованість про можливі ризики та наслідки процедури, а також на можливість висловити свою згоду чи відмову від трансплантації. В даному контексті важливе значення має поінформована згода, яка передбачає, що донор та реципієнт повинні бути належним чином поінформовані про всі аспекти процедури

трансплантації, включаючи ймовірні наслідки, альтернативні методи лікування та інші фактори, що впливають на прийняття рішення. У певних випадках, зокрема, за участі неповнолітніх осіб або осіб, які не можуть самостійно приймати рішення, згода може надаватися батьками, опікунами чи іншими уповноваженими представниками, які будуть діяти в інтересах цих осіб.

Основні положення щодо регулювання особливостей посмертного та прижиттєвого донорства органів та інших анатомічних матеріалів містяться в Законі України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині». Проте варто зазначити, що законодавство в сфері трансплантації має багато прогалин, які потребують комплексного підходу щодо їх вирішення та впровадження сучасних стандартів, спираючись на досвід держав, які досягли значного прогресу у цьому напрямку. Зазначене зумовлює актуальність обраної теми дослідження для подальшого вдосконалення нормативних положень та розвитку науки медичного права.

Оцінка результатів проведеного дослідження.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок, що автор всебічно та у повній мірі розкрив питання, які були визначені в поставлених завданнях, що охоплені предметом даної наукової роботи. Можна констатувати, що мету дослідження, яка сформульована як наукове обґрунтування теоретичних положень, спрямованих на удосконалення цивільно-правового регулювання трансплантації анатомічних матеріалів та правових форм реалізації особистих немайнових прав фізичної особи в сфері трансплантації на основі аналізу правозастосувальної практики, було досягнуто.

Варто відзначити, що здобувач вдало обрав та реалізував методи наукового дослідження, що дало змогу виявити та послідовно проаналізувати більшість проблемних аспектів обраної теми. Дисертант є одноосібним автором 11 публікацій за темою дисертації, що засвідчує належну апробацію результатів проведеного дослідження.

За результатами вивчення роботи можна дійти висновку, що сформульовані у вступі положення, які характеризуються науковою новизною, дійсно є такими. Вони є належним чином обґрунтованими та є логічним і закономірним результатом дослідження, викладеного у різних підрозділах роботи. Обсяг дослідження та сформульовані як висновки положення дають підстави вважати рецензовану дисертацію здійсненим на належному рівні комплексним науковим дослідженням особливостей відносин у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людини.

Ряд запропонованих висновків та положень заслуговують на підтримку. Зокрема, варто погодитися з положенням про те, що об'єктивований в

натуральному вигляді анатомічний орган набуває ознак об'єкта немайнової оборотоздатності. Умовою його оборотоздатності є можливість матеріалізації немайнового блага в самостійний об'єкт, віддільний від тіла людини (с. 56). Автор обґрунтовує, що анатомічний матеріал, відділений від тіла донора, до пересадки реципієнту є самостійним немайновим об'єктом, який має уречевлену форму, однак позбавлений вартісної оцінки в порівнянні з матеріальними об'єктами, що можуть виступати предметом оплатних договорів та перебувають у вільному цивільному обороті. Після пересадки трансплантованого органу втрачається правовий зв'язок виокремленого анатомічного матеріалу з особою донора.

Достатньо обґрунтованим є висновок, що вирішальне значення для правового режиму анатомічних матеріалів і виробів з них має мета використання. Дисертант звертає увагу на те, що у разі використання анатомічного матеріалу з метою дослідження або діагностики втрачається мета донорства як способу трансплантаційного лікування. Правовий режим донорського органу як матеріалізованого об'єкта у вигляді анатомічного матеріалу проявляється у можливості бути предметом немайнового обороту шляхом передачі від донора до реципієнта (с. 79). Таким чином, окремі анатомічні та біологічні матеріали можуть бути об'єктами цивільних правовідносин, але не об'єктом правовідношення з трансплантації.

Слушною видається пропозиція виділити особисте немайнове право донора на інформацію про можливі негативні наслідки трансплантації органів та анатомічних матеріалів (с. 42). Автором пропонується викласти ч. 3 ст. 290 ЦК України в такій редакції: «Фізична особа надає письмову згоду на взяття у неї органів та анатомічних матеріалів з метою трансплантації після надання повної, достовірної, обґрунтованої інформації в доступній письмовій формі про наслідки трансплантації для стану її здоров'я».

Аргументованою є також позиція Ю.-А.Я. Зборівського про те, що між донором та реципієнтом не виникає зобов'язальних відносин (с. 102). Дисертант слушно зазначає, що кожний з суб'єктів відносин трансплантації може відмовитися від участі, за винятком закладу, який здійснює діяльність, пов'язану з трансплантацією, вилученням анатомічних матеріалів людини для виготовлення біоімплантів. Таким чином, цивільний немайновий оборот спрямований не на встановлення зобов'язань сторін стосовно немайнових благ, а є правовою формою переходу немайнових об'єктів особистих цивільних прав від одного суб'єкта до іншого. Тобто такий немайновий об'єкт є складовим елементом реалізації особистого цивільного права на медичну допомогу реципієнтом (пацієнтом).

Значення одержаних результатів.

Результати дисертаційного дослідження є істотним внеском у науку цивільного права та можуть бути використані для подальших наукових розробок. Зокрема, запропоновані у роботі висновки можуть бути застосовані:

- у законотворчій діяльності, оскільки у висновках до дисертації запропоновані зміни та доповнення до положень Цивільного кодексу України та Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»;
- при підготовці навчально-методичних посібників, підручників та під час викладання навчальних дисциплін «Цивільне право України», «Медичне право України», «Правове регулювання медичних послуг»;
- у науковій роботі, оскільки проведене дисертантом дослідження може дати поштовх для подальших наукових розробок у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людини;
- у практичній діяльності при вирішенні спорів, що виникають у сфері відносин із трансплантації та реалізації особистих немайнових прав на донорство, медичну допомогу, охорону здоров'я тощо.

Дотримання правил академічної доброчесності.

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Під час ознайомлення з роботою не виявлено жодного випадку порушення здобувачем правил академічної доброчесності. Не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації як у дисертації, так і у наукових публікаціях здобувача. В дисертації містяться посилання на використані джерела інформації.

Зауваження до роботи.

Водночас в дисертації містяться певні спірні положення, які потребують деталізації.

1. Запропоноване автором доповнення ч. 3 ст. 285 ЦК України положенням про те, що «обмеження інформації про стан здоров'я фізичної особи та негативні наслідки трансплантації органів та анатомічних матеріалів не допускається», потребує додаткової аргументації (с. 41).
2. Дисертант в роботі неодноразово згадує про можливість надання певних послуг на платній основі, однак не дає чіткого переліку таких випадків. Виникає питання як надання таких послуг співвідноситься з принципом заборони комерціалізації у сфері трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів.

3. На с. 159 дисертаційної роботи автор вказує, що при укладенні договорів про надання медичних послуг повинен враховувалися вид медичного втручання, зокрема, трансплантаційних послуг, при наданні яких необхідно враховувати специфіку хірургічного втручання, відбору і зберігання анатомічних матеріалів, реабілітацію та відновлення здоров'я донора та реципієнта. Вбачається доцільним подальше обґрунтування такого висновку в контексті практичного значення у відносинах з трансплантації анатомічних матеріалів.

Загальний висновок.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що дисертація Юрія-Антонія Ярославовича Зборівського на тему: «Цивільно-правове регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людини», представлена на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Зборівський Юрій-Антоній Ярославович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
та процесу юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка**

Алла ГЕРЦ